

Karabağ sorunu: “Barış görüşmeleri” barış getirecek mi?

Araz Aslanlı, Kafkasya Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (QAFSAM) Başkanı

Ermenistan’da 2018 yılında yaşanan iktidar değişikliği Güney Kafkasya’nın en önemli sorunlarından birisi olan Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgali sorununun (kısa ve yaygın ismiyle Karabağ sorununun) çözümü açısından umutların yeşermesine de neden oldu. Her ne kadar Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan’ın Karabağ sorununa ilişkin birbiriyle çelişen açıklamaları bu umutları baltalasa da Azerbaycan ve Ermenistan yetkilileri arasında görüşmelerin yoğunlaşmaya başlaması medyadaki olumlu havanın sürmesine neden oldu.

Ermenistan’daki değişimin ardından Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev ve Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan ilk kez 14 Haziran 2018’de Moskova’da dünya futbol şampiyonasının açılış töreni sırasında çok kısa temasta bulundular. Ardından Azerbaycan ve Ermenistan liderleri arasında, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Zirvesi için gittikleri Tacikistan’ın başkenti Duşanbe’de 27 ve 28 Eylül 2018 tarihlerinde kısa görüşmelerin gerçekleştirildiği açıklandı. Özellikle, bu görüşmelerin yapıldığı günlerde ateşkes ihlallerinin azaldığı ve 28 Eylül gününün iki ülke arasındaki cephe hattında “son yılların en sakin günü” olarak kayda geçtiği ifade edildi. Görüşmelerin ardından Paşinyan Azerbaycan ile barış görüşmelerinin devamlılığını sağlamak için iki ülke arasında “etkili iletişim kanallarının” oluşturulması konusunda İlham Aliyev ile uzlaştıkları iddiasında bulundu.

İki lider arasındaki üçüncü görüşme 22 Ocak 2019 tarihinde Davos Zirvesi sırasında gerçekleştirildi. Diğerlerinden farklı olarak uzun (bir buçuk saat) süren bu görüşmede Karabağ sorununa ilişkin barış görüşmelerinin ayrıntılarının ve gelecek planların konuşulduğu açıklandı.

Karabağ sorununun çözümü açısından daha çok anlam yüklenen ve şimdilik sonuncu olan görüşme 29 mart 2019 tarihinde Viyana’da yapıldı. Bu görüşmenin öncesinde Ermenistan Başbakanı Paşinyan görüşmelerdeki mevcut formatın değiştirilmesi ve “Dağlık Karabağ Ermenilerinin” görüşmelerde eşit

statüyle təmsil edilmələri gerektiğini iddia etdi. Azərbaycan buna tepki göstərərək görüşmələrin mövcut tərəflər (Azərbaycan və Ermənistan) arasında sürməsi gerektiğini savundu. Bunun üzərinə AGİT Minsk Qrupunun eşbaşkanları ortaq bildiri yayınlaraq görüşmələrdəki mövcut formatın qorunacağını və formatın sadəcə iki tərəfin rızasıyla dəyişdiriləbileceğini vurğudı.

Viyana'da liderlər başbaşa iki saat görüştükten sonra görüşməyə iki ölkənin Dışışləri Bakanları və AGİT Minsk Qrupunun eşbaşkanları da katıldı. Toplam üç saat sürən görüşmənin ardından yapılan açıqlamalar genəlliklə olumluydu. Azərbaycan Dövlət Başkanı İlham Aliyev aynı gün yaptığı açıqlamada sūrece olumlu yəkləştiklərini, fakat barış görüşmələrinin uluslararası həkukun ilkələrinə uyğun olması və uluslararası örgütlerin Karabağ sorununə ilişkin karərlərini gerçəkəştirməyə xizmet etməsi gerektiğini vurğuladı.

Paşinyan da sorunun köklərinin dərin və niteliğinin çox karmaşık olduğunu, yinə də sūreci olumlu dəğərləndirdiklərini və umutla baktıklarını ifadə etdi. BM Genel Sekreteri Antonio Guterres və Minsk Qrupu eşbaşkanları da görüşməyə ilişkin olumlu ifadələr kullandılar, ayrıca atəşkesin qorunması və barış sūrecində ısrar edilməsi gerektiğini vurğuladılar.

İki lider arasında varılmış uzlaşma doğrultusunda 15 Nisan 2019 tarixindəysə Rusya Federasyonu Dışışləri Bakanı Sergey Lavrov'un arabuluculuğuyla Azərbaycan Dışışləri Bakanı Elmar Memmedyarov ilə Ermənistan Dışışləri Bakanı Zohrab Mnatsaganyan arasında görüşmə gerçəkəştirildi. Öncə üçlü olaraq yapılan görüşməyə daha sonra Minsk Qrupu eşbaşkanları da katıldı. Görüşmə sonrasında yapılan açıqlamalarda görüşmənin olumlu havada geçtiği, "ilerləmə kaydədilməsinə engel olan sorunların ayrıntılı olaraq tartışıldı" ifadə edildi. Cəphə hattına yəkin bölgələrdə tarımsal fəaliyyətə müsaadə edilməsi, rehin tutulanların ailələri ilə iletışimə (və belki ziyarətlərinə də) olanak sağlanılması, insani diyalogun gücləndirilməsi və bənzər konularda uzlaşmaya varıldığı açıqlandı.

Buraya kadarki gelişmələr tablonun olumlu tərəfi olaraq gözüküyor. Peki bu, barışın yəkin olduğunu göstərir mi?

Tablonun diğər tərəfində Ermənistan Savunma Bakanı Davit Tonoyan ölkəsinin saldırgan üslubunu davam ettirdi. Örneğın, Tonoyan 27 Şubat 2019'da Ermənistan Kamu Televizyonu'na yaptığı açıqlamada Ermənistan'ın saldıırı siləhləri almaya başladığını doğrulayarak şunları da ekledi: "Sürekli savunmayı

düşünən ordu yenilir, biz savunmayla yetinmeyeceğiz. Söz konusu olan savaşın başlatılması olunca biz daha fazla beklemeyeceğiz ve saldıracağız”. Tonoyan iki lider arasında Viyana’da gerçekleştirilen görüşmenin hemen ardından da New York’ta Ermeni toplumu görüşmesi sırasında “yeni savaş: yeni topraklar” stratejisine yöneldiklerini açıklamıştı. Azərbaycan Savunma Bakanı Zakir Həsənov Azərbaycan Dövlət Televiziyasında kendisine sorulan “Ermenistan savunma bakanı savaş istiyor, buna ne diyorsunuz” şeklindeki bir soruya “savaşı yeniden başlatırlarsa biz kendisiyle Erivan’da görüşeceğiz” cevabını vermek suretiyle Azərbaycan tarafının yeni askeri operasyonlar için sabırsızlandığını vurgulamıştır.

Görüldüğü üzere diplomatik hava olumlu gibi gözükse de barış görüşmeleri henüz barışı getirmekten uzaktır. Sadece görüşmelerin dönemsel olarak yoğunlaşmasının barışın yakın olduğu anlamına gelmediğini görüşmelerin tarihi de bize göstermektedir. İki ülke liderleri, dışişleri bakanları, eşbaşkanlar ve arabulucu ülkelerin liderlerinin katılımıyla 250’e yakın görüşme gerçekleştirilmesine rağmen Azərbaycan yetkililerinin “süreç bu şekilde devam ederse toprakları işgalden kurtarmak için askeri yola başvurmak dışında bir seçeneğin kalmayacağını”, Ermenistan yetkililerinin ise “halimizden memnunuz” mealindeki ve “savaş yeniden başlarsa Azərbaycan daha kötü bir durumla karşılaşır” şeklindeki açıklamaları sıkça duyulabilmektedir. Daha önceki aşamalarda son görüşme trafiğinden daha yoğun ve daha sistemli görüşmelerin yapıldığı dönemler de olmuş ve maalesef başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Özellikle 1997 sonları ile 1998 başları arasındaki dönemde Ermenistan Devlet Başkanı Levon Ter-Petrosyan barış anlaşmasını kabul ettiği halde “örtülü” bir operasyonla iktidardan uzaklaştırıldığı, 1999 yılında ise AGİT İstanbul Zirvesinde anlaşma imzalanması ihtimali mevcut olduğu sırada ise Ermenistan parlamentosuna terör saldırısı gerçekleştirildiği için barış anlaşması imzalanmamıştı. En uzun görüşmelerin yapıldığı 2001 yılındaki Paris ve Key-West süreci de başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Günümüzde çözümsüzlüğün devam etmesinin en temel nedeni Ermenistan’ın işgal ettiği toprakları terketmemekte ısrarcı davranmasıdır. Halbuki, Ermenistan 1993 yılında BM Güvenlik Konseyinin almış olduğu kararları yerine getirmesi ve ordularını geri çekmesi gerektiğini kabul etmişti. AGİT tarafından sunulan ve Azərbaycan tarafından kabul edilen acil eylem planları zaman zaman Ermenistan yetkilileri tarafından da kabul edilmiş, fakat uygulanmamıştı. Yani Minsk süreci başlarken ve sonraki yıllarda barış görüşmelerinin temel amacı uluslararası hukukun temel ilkelerine ve uluslararası örgütlerin kararlarına uyulmasının sağlanmasıydı. Fakat Ermenistan süreci uzattıkça arabuluculuk faaliyetleri kendibaşına bir değermiş haline gelmeye başladı. Son dönemlerde eşbaşkanların temel amacı sanki, ne olursa olsun

görüşmələrin sürdürülmesini sağlamak olmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin, BM Genel Kurulu'nun, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin, Avrupa Parlamentosu'nun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin soruna ilişkin kararları, BM'nin ve AGİT'in ilgili kurullarının raporları "barış görüşmeleri" sırasında adeta görmezden gelinmektedir. Bu kararlarda Azərbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgal edilmiş olduğu gerçeği çoğu zaman açıkça, bazen de dolaylı şekilde ifade edilmiştir. Tabii ki, çatışmasızlık halinin sürdürülmesi ve barış görüşmelerinin sürekliliğinin sağlanması önemlidir. Ama bunlar uluslararası hukukun çiğnenmesi pahasına olmamalıdır. Örneğin, uzun yıllar boyunca Ermenistan'ın rehin tuttuğu Azərbaycanlı siviləri serbest bırakması gerektiği uluslararası kuruluşlar tarafından da ileri sürüldüğü halde, son görüşmələrin ardından onlara sadece aileleleriyle diyalog kurma imkanının başarı olarak sunulması aslında uluslararası hukuku çiğneyen bir ülkeye sanki mağdur tarafmış gibi davranılmasından kaynaklanmaktadır.

"Barış görüşmelerinin" gerçek barışı getirmesi, Karabağ sorununun uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, kalıcı, bölgeye barış ve huzur getirecek ve bölgenin gelecekte "etnik çatışmalar cehennemine" dönüşmesini engelleyecek şekilde çözüme kavuşturulması için Azərbaycan'ın toprak bütünlüğünün sağlanması, Azərbaycan içerisindeki Ermeni azınlığın, uluslararası kuruluşların da yardımıyla güvence altına alınması, sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda gelişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Buna götürmeyen süreçler gerçek anlamda barış görüşmeleri olmayacaktır.

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/karabag-sorunu-baris-gorusmeleri-baris-getirecek-mi/1457523>